

1890 Hun levde i ordet

En dag kom Erling Arnfinn Kvål fra Elvran til meg med et hefte om ei kvinne som het Karen Dybdalsbak. Det var en samling av trekk fra denne kvinnens "underfulle opplevelser", som Olaf Nygård kalte sine innsamlede beretninger i 1946 om hennes liv, med hovedtittelen: *I frelserens fotspor gjennom 60 år*. Etter å ha lest igjennom alle sidene var det enkelt å gi en fellesnevner, for her møtte jeg et virkelig vitnesbyrd på en av de lignelser vi ble fortalt i vår barnetro, og som nok ga et visst inntrykk på oss alle. Nemlig Lukas 21, 1-4: Da han (Jesus) så opp, fikk han se de rike legge sine gaver i tempelkisten. Men han så også en fattig enke som la to skjerver i den. Og han sa: *"Denne fattige enken har gitt mer enn alle. For alle de andre gav av sin overflod, men hun gav av sin fattigdom - alt det hun hadde å leve av."* Slik levde Karen Dybdalsbak, og slik lever minnene etter henne.

Karen Dybdalsbak delte sitt liv mellom Stjørdal og Singsås, og på den måten faller hun derfor innefor mitt nedslagfelt hva gjelder historie. Hun var en av disse "sliterkjerringene", som satte spor etter seg gjennom kun å være der. Ei av disse som aldri fikk, men gav. En evig motbakke, ikke bare i tjeneste for Gud, men i lag med Gud på vegne av andre. Hun eide ingenting, men sa at hun hadde alt. Hun levde i og med ordet. Ordene fra de kristne bøkene var hennes føde, det ga krefter og næring i alle henseende. Karen Dybdalsbak kan selv karakteriseres i to ord: bedende og arbeidende.

Karen Lorentze Larsdatter ble født den 11. oktober 1815 på husmannsplassen Slungårdsåsen under gården Slungård i Værnes sokn. Faren var bygdemaler Lars Paulsen, født i Trondheim i 1784 og døde i 1830. Mora var Marit Olsdatter Reeplads, (1788-1855), fra en plass under storgården Ree. Familien kom etter kort tid til Stokmoen på Stjørdal, før ferden endte opp på Øvre Kvål (br.nr.4) i Elvran. Det var herfra de tok navnet Qvaalsaas, etter hvert Kvålgjerdet. Det var stor fattigdom, og det var sjelden de gikk mette til sengs. Karen kom som alle andre fattigfolk på den tiden tidlig ut i arbeid. Hennes arbeidsplass i mange år ble gården Bjørgum i Lånke, hvor hun var både før og etter konfirmasjonen. Karen lærte å lese, men trolig ikke å

skrive. Da hun hadde tjent sine første slanter, skulle en tro hun og hennes familie ville investere i mat og/eller bruksting. Men Karen kjøpte seg en katekismus, og siden leste hun nok ikke annet enn Guds ord. Karen Lorentze Larsdatter Qvaalsaas ble konfirmert i Værnes kirke den 10. oktober 1830, under sokneprest Hieronymus Heyerdal, eidsvollsmannen og en av de få som noen gang søkte seg vekk fra Stjørdal. Karen sto som nr. 14 av 25 piker, en ikke dårlig plassering tatt i betraktning hennes stand.

Faren dør en måned etter konfirmasjonen, et hardt slag for familien under skogbåndet oppe i lia i Elvran. Da hadde familien også mistet to barn, den siste i juli samme året. Mora satt tilbake med Karen på 15, Paul på 11 og Ulrikke på 8 år. Livet gikk trolig fra fattigdom til armod. Vi vet ikke hvordan de klarte seg, men vet at Paul overtok så snart han kunne og klarte. Deretter hans sønn, Lars. Og i neste generasjon var det hans sønn igjen, Peter Edvard som var oppsitter på Kvålsgerdet. Peder Edvard døde i 1934 og etterlot seg 11 barn. Fra disse stammer blant annet Erling Arnfinn Kvål på Sørli (196/7) i Elvran, som satte meg på sporet. Far til Karen var hans tipptippoldefar.

Karen Sofie Ree, som bor i Soknedal, har bidratt til å få historien om Karen Dybdalsbak frem i lyset igjen

Det er vanskelig for oss som lever i dag i overflod, med alle tenkelig og utenkelige hjelpemidler, å forestille oss hvordan det var for en fattig familie mest ute i ødemarka. Hva levde de av, hvordan klarte de seg, hvordan gjorde de det i alle slags livssituasjoner? Jeg er selv vokst opp med utedo, ikke dusj - knapt innlagt vann, men vi hadde flere hus og rom, du hadde litt for deg selv. Men den gangen i ei fattig stue i Elvran hadde de ikke noe privatliv, ikke et gutte/jenterom å trekke seg tilbake til. Hvordan var det hygieniske? Hvordan oppbevarte de maten? Og så videre, og så videre - interessante tanker som er vanskelig å forestille seg. Svaret ligger vel da som nå i følgende: de visste ikke om noe annet - de hadde ikke noe valg. Med stor sannsynlighet levde de av fangst og fiske. Ungene var ikke mange årene før de lærte seg snareteknikkene. De levde i, av og med naturen. Og så levde de for andre. De tok seg tjeneste på storgårdene. For mange var det her de fikk både mat og klær, og av og til husrom. Når jeg nå bruker noen linjer på dette tankespillet, er det for å peile oss inn på det som skulle bli et "varemerke" for Karen Lorentze Lardatter Qvaalsaas og alle andre fattigfolk på den tiden, nemlig "*det å beherske avstander*". Det å gå nesten to mil "på arbeid" hver vei hver dag i seks dager, forteller sitt. En trenger ikke si så mye mer. For Karen var dette hennes grunnlag for det voksne livet som skulle følge.

Vi vet lite om hennes liv fra konfirmasjonen og til hun er 28 år i 1843. Mye tyder på at hun i mange år var tjenestepike og taus på Bjørgum. På andre siden av Stjørdal vokser samtidig Ole Vig opp. Uroen blant haugianerne påvirket bygdene. Randi og Arnt Solem forlot etter hvert bevegelsen og gikk til Grundtvig. Nye lekpredikanter dukket opp. På denne tiden skulle Karen for lengst ha vært gift. Faren for å bli gående som sur, grinet møy var overhengende. Livsforsikringen var ikke på plass, og hun begynte å bli gammel. Mye tyder nå på at Karen flytter til Skatval, hvor hennes søster Ulrikke var gift på en plass under Røkke. På Skatval blir trolig

Karen Dybdalsbak

Karen påvirket av Lars Holan (1788-1888). Han hadde utviklet tungsinn etter den tragiske ulykken i 1823, hvor hans forlovede druknet i lag med sju andre (se *Stjørdalens krønike*, bind 4, side 22). Lars Holan ble en lokal lekpredikant som fant trøst og livsmot i den kristne troen. Men fremfor alt ble Karen påvirket av en ny vekkelse som suste over landet, hvor lomværen og gudbrandsdølen Lars Olsen fremsto som en av de mest fremtredende lekpredikanter på den tiden, med stor innvirkning på befolkningen. Samtidig kommer et nytt menneske inn i Karens liv, som geografisk skulle stikke ut en total ny kurs for Karen. Hun møter nemlig John Olsen Dybdalsbak, født 18. februar 1821 i Singsås, men som hadde kommet som gårdskar via Verdal til Drogset på Langstein/Skatval.

John Olsen Drægset (26) og Karen Lorentze Larsdatter Qvaalsaaas (32) gifter seg den 14. januar 1848. Det var en fredag, som i sin tur tyder på et bryllup over kanskje to dager. Men hvorfor giftet de seg midt i den kalde, mørke årstiden? De måtte nemlig ikke gifte seg! Svaret ligger trolig i de kristne bøkene som fortalte Karen hvordan en skulle leve. Noen år etterpå flytter John og Karen hjem til hans foreldrene i Singsås. Karen gikk den lange vegen, leiende på en sau. Hun var nok ikke så begeistret for å flytte til Singsås, en plass hun knapt hadde hørt om. Men ordet i Bibelen fortalt hva som var hennes plass. Hun flytter altså inn hos svigerforeldrene Ole Johansen, født på Buseth i Singsås i 1790, og Helena Hansdatter, født på Setereng i 1790. Disse var bureisere på Dybdalsbak, tre kilometer fra Langlete jernbanestasjon i Almås skolekrets. Plassen ble i dagligtale kalt for Vera, og Karen ble etter hvert kjent som Karen Vera. Og her skulle hun tilbringe resten av sitt liv.

Første vinteren de var på Dybdalsbak nedkom Karen med en sønn, den 10. februar 1854. Han ble døpt Ole. Hun var da 38 år gammel. Ole skulle bli deres eneste barn. Det var nok ikke like greit på Dybdalsbak, og det skulle bli verre. Til og begynne med gikk det ganske bra, trolig på grunn av de pengene Karen hadde lagt seg opp, men da disse var brukt opp, kjølnet forholdet til svigerforeldrene. Disse var nok ikke særlig kristne, mens Karen la hele sitt liv og virke i Guds ord. "Du kunne aldri ha gjort noe verre, verken mot deg selv eller oss, John", sa faren til sønnen - "enn at du dro på deg denne lesarførkja fra *Stjørdal*". Slik gikk de fire første årene. Det ble ytterligere spenning i hjemmet. Ole, husbonden, krevde at Karen, John og Litj-Ole skulle vekk derfra, selv om det var høsten. Etter litt forhandlinger, skulle de få være til våren. Men slik skulle det ikke gå.

Karen Dybdalsbak fant alltid et ord

Husbonden Ole, var en av disse som drev på med kullbrenning. En dag la Karen merke til at røyken ikke falt slik den skulle, og de fant Ole med slagtilfelle liggende ved mila. Han døde straks etterpå, den 5. desember 1857, 67 år gammel. Det var attpåtil meget dårlige tider i Gauldalen og landet forøvrig. Rykter gikk om at folk ville utvandre til Amerika. Det het seg at

de fattige sultet, og de rike led savn. Karen og John overtok nå Dybdalsbak. Og allerede fra første stund som *selvstendig* eier, viste Karen ei side av seg som skulle feste seg ved henne, nemlig Lukas 21, 1-4. Ei enke med mange barn mistet alle sauene sine til rovdyrene. Karen og John hadde kun en sau. Karen bestemte seg for å gi sauene sine til enka, en handling som altså skulle prege henne gjennom hele livet, ref. lignelsen innledningsvis.

Avstandene var store, det sosiale samværet sjelden, men Karen vandret sine mil til fots for å delta på de kristne tilstelningene som var i Gauldalen. Ofte var hun i haugianerhjemmet Nordaune. Og hjemme var det hun som gjorde alt. Mannen John var det ikke særlig tak i. Han ble sett på som en pusling, og ble ansett for å være en tufs uten særlige evner. Han var lite mannfolk, mindre begavet og måtte tåle mye hån og spott fra bygdefolket. Når noe gikk galt eller dårlig, ble det sagt: "*De va ømtrent søm'n Jo Vera skull ha gjort de*". Han var som et

*7. juli 2013, slektninger av Karen Dybdalsbak,
Bak f.v: Gjermund Kvål, Vigdis Skjei, Peder Kristian Kvål og Erling Arnfinn Kvål
Foran f.v: Ingrid Gaustad, Sigurd Kvål og Ellen Garberg*

stort barn. Kanskje ikke så pent sagt, men slik fremstilles han i de skriftlige materialer. Kanskje mest for å understreke det arbeidet som falt på Karen. Enkelte kjerringer i dalføret spurte Karen rett ut hvordan hun kunne ha valgt slik en kar som John. Men Karen fulgte igjen ordet. Hun svarte: "*Hadde han ikke vært slik han er, hadde jeg ikke valgt ham.*"

Karen leste mye, opp igjen og opp igjen de samme få bøkene hun hadde eller fikk lånt. Hun begynte å markere seg. Folk kom til Karen for å møte dette gode menneske, en sjelesørger. Da hadde hun lite, for ikke å si ingenting - å traktere med. Isteden for kaffe fikk de en kaffebønne å suge på i lag med en sukkerbit - og så leste hun noen ord for dem, eller fikk de med på en salmesang. Enkelte syntes nok at det kunne bli vel mye "ord". I sin framføring brukte Karen ofte sin stjørdalsdialekt. Sønnen Ole giftet seg med Gøllung Dragåshaug som var ni år eldre. Han ble skomaker. Men de fikk ikke mange årene i lag. Ole dør den 21. februar i 1885, 31 år og barnløs. Dette var under Rørsmartna'n, med voldsom storm og uvær. Det finnes

sletninger av Karen i dag, men ingen direkte etterkommere. De som i dag bærer navnet Dybdalsbak og bor på stedet, er ikke i slekt med Karen, men annen familie som tilkom plassen etter Karens død.

For Karen ble motbakkene brattere og brattere, men hun løste alle problemene med å ta frem "ordet". Det var lite mat i hjemmet, maten var ordet. Hun levde i ordet. Gudstjenesten var

I maleriet av Sollie fra 1941 kan en ane hvordan våningshuset så ut den gangen Karen rådet grunnen på Dybdalsbak. Låven og fjøset på maleriet er bygd lenge etter Karens død. I dag (til høyre) er huset til Karen kledd og pusset opp

viktig, uansett vær og vind, for ikke å si avstander. Det var 13 kilometer til kirken i Haldalen, 15 til Singsås og da nykirka sto ferdig ble det ca. 20 kilometer en vei. Og når ofringen kom, ga Karen det hun hadde. Under et fellesmøte på Flå den 17. juni 1900, hadde alderen begynt å prege henne, og hun klarte ikke å få opp pungen. Hun ba P. A. Fløttum om hjelp. Han spurte hvor mye han skulle ta opp. Da svarte Karen: "Slå ni hainna mi de som e ni poinna, for de e itj mær. Da det ble påpekt at hun kanskje skulle ha noe igjen, f. eks til togbillett hjem, valgte hun heller å gi alt og så benytte apostelenes hester, ofte med disse ordene som forklaring: "Æ hi anlening te å gi i dag, osekkert i mårrå".

24. juli 2013: Otto og Eli Dybdalsbak, oppsitterne på Dybdalsbak før huset til Karen ble skilt ut og solgt til fritidsbolig. Det var bestefar til Otto som kom til Dybdalsbakk og overtok eiendommen

Dette var hennes liv, slik var hun - ga bort alt hun eide - hele tiden. Noen syntes synd på henne, og ga henne både mat og "skilling", men Karen ga det videre. I Singsås sa de at var det ett virkelig kristen menneske i bygda, og det var Karen. 16. april 1900 dør John. Året etter er Karen på sitt siste store folkemøte i Soknedal. Derfra gikk hun også hele veien hjem til Singsås, tross sin alder. Våren 1902 begynner hun å skranke. Hun dør tirsdag den 27. mai, 87 år gammel. Noen minutter før hun ånder ut tok hun igjen fram *ordet*, slik hun gjorde det når motgangen var stor eller hun skulle gi et håp. Sokneprest Mohr sa i begravelsen den 7. juni følgende om Karen: "*Hun lærte oss*

hvorledes vi skulle leve, og hun lærte oss hvorledes vi skulle dø."

23. juli 2013.

Hans Malum og Erling Arnfinn Kvål på grava til Karen Dybdalsbak på Singsås kirkegård